

Sygn. akt II CSK 191/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. S.
przeciwko Gminie D.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 listopada 2014 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Okręgowego w P.
z dnia 22 października 2013 r.,

- 1) oddala skargę kasacyjną,**
- 2) zasądza od powoda na rzecz pozwanej kwotę 1 800 (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód B. S. w pozwie skierowanym przeciwko pozwanej Gminie D. domagał się zmiany treści stosunku prawnego łączącego strony – umowy nr 1/2010 z dnia 23.06.2010 r. na budowę oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją poprzez podwyższenie wysokości wynagrodzenia brutto wykonawcy z kwoty 6.295.264,75 zł do kwoty brutto 6.346.865,28 zł, a tym samym zasądzenie od pozwanej na jego rzecz kwoty 51.600,53 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 07.06.2011 r., stanowiącej różnicy pomiędzy tymi wynagrodzeniami wynikającą z ustawowej zmiany stawek podatku VAT z 22% na 23%, która weszła w życie od dnia 1.01.2011 r.

Wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2013 r. Sąd Rejonowy w Ś., na podstawie art. 357¹ k.c. i 354 § 1 k.c. uwzględnił w całości powództwo i zasądził od pozwanej na rzecz powoda zwrot kosztów procesu.

Na skutek apelacji pozwanej Gminy Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 22.10.2013r. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanej zwrot kosztów procesu za I i II instancję.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy i przyjął je w całości za własne, a według tych ustaleń: w dniu 23 czerwca 2010 r. doszło do zawarcia umowy pomiędzy stronami umowy na budowę oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją w G. i M., która poprzedziło postępowanie przetargowe. Zgodnie z § 2 ust. 1 umowy za zrealizowanie zakresu robót wykonawca miał otrzymać wynagrodzenie brutto 6.295.264,75 złotych w tym podatek VAT w wysokości 22%. Wynagrodzenie miało być wypłacone jednorazowo po wykonaniu zamówienia i bezusterkowym odbiorze w terminie 30 dni od daty dostarczenia faktury. Termin wykonania robót strony, określony początkowo na dzień 17 września 2010 r., strony przedłużały aneksami a ostatecznie został on ustalony na dzień 15 kwietnia 2011 r. W dniu 1 stycznia 2011 r. doszło do podwyższenia stawki podatku od towarów i usług z dotychczasowych 22% do 23%. Zmiana została ogłoszona w Dzienniku Ustaw w dniu 17 grudnia 2010 r. W piśmie z dnia 21 marca 2011 r. powód zwrócił się do pozwanej Gminy o zmianę wynagrodzenia umownego

przez jego zwiększenie o 1% podatku VAT. Pozwana Gmina nie wyraziła zgody na zmianę umowy w zakresie wynagrodzenia wykonawcy. W dniu 6 maja 2011 r. doszło do odbioru końcowego i przekazania inwestycji do użytkowania. W tym samym dniu wykonawca wystawił fakturę VAT na kwotę 6.346.865,298 złotych obejmującą podatek VAT w wysokości 23%. Pozwana Gmina przekazała wykonawcy uzgodnioną w umowie kwotę 6.295.264,28 złotych. Pomimo wezwań powoda, pozwana nie wypłaciła mu wyższego wynagrodzenia.

Na podstawie tych ustaleń Sąd Okręgowy wskazał, że z istoty powództwa o ukształtowanie opartego na art. 357¹ k.c. wynika, że można kształtować jedynie istniejący stosunek prawny a nie coś, co nie istnieje. Sąd Okręgowy stwierdził jednocześnie, że wygaśnięcie stosunku obligacyjnego łączącego powoda z pozwaną, wynikającego z umowy z dnia 23.06.2010 r., nastąpiło w momencie, w którym obie strony zrealizowały świadczenia wzajemne. W przypadku powoda było to wybudowanie oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją, które zostało potwierdzone odbiorem końcowym robót w dniu 6.05.2011 r. zaś w przypadku pozwanej było to dokonanie w dniu 16.05.2011 r. zapłaty wynagrodzenia w wysokości określonej w § 2 umowy stron, tj. w kwocie 6.295.264,75 zł brutto. Na tej podstawie Sąd Okręgowy przyjął, że zobowiązanie, którego zmiany domagał się powód nie istniało nie tylko w chwili wyrokowania, ale nawet w momencie wytoczenia powództwa, tj. w dniu 9 sierpnia 2012 r.

Zdaniem Sądu odwoławczego, w pierwszej instancji zostało błędnie przyjęte, że względu na normę art. 354 k.c., że na stronie pozwanej, jako zamawiającej – mimo literalnego brzmienia § 2 umowy- spoczywał obowiązek zapłaty powodowi wynagrodzenia w wysokości odpowiadającej sumie kwoty netto wynagrodzenia netto wskazanej w umowie oraz kwoty stanowiącej równowartość 23%, a nie 22% podatku VAT. W ocenie Sądu Okręgowego bezpodstawnym było utożsamianie przez Sąd Rejonowy pojęć „treść zobowiązania” i „sposób jego wykonania”. W przypadku świadczenia pieniężnego treścią zobowiązania jest zapłata kwoty pieniężnej w wysokości określonej w tym zobowiązaniu. Sposobem wykonania jest natomiast forma dokonania zapłaty tej kwoty (np. zapłata gotówką lub przelewem bezgotówkowym). Sąd Okręgowy zważył, iż w rozpatrywanej sprawie strony nie toczyły sporu co do wykładni § 3 umowy w zakresie określenia wysokości

zobowiązania pieniężnego. Strony umówiły się na wskazane w umowie wynagrodzenie w kwocie brutto, kwota ta została w umowie podana i wyznaczała rozmiar świadczenia, które zobowiązana była spełnić na rzecz powoda strona pozwana za wykonanie robót określonych w umowie.

Sąd Okręgowy uznał za błędne wnioski Sąd I instancji wyprowadzone z samego faktu wystawienia przez powoda faktury VAT na kwotę wyższą, niż wskazana w umowie oraz braku zapłaty przez pozwaną kwoty przewyższającej świadczenie określone w umowie, że powstało zobowiązanie strony pozwanej w tej wyższej kwocie i że wobec jego niespełnienia nadal trwa stosunek zobowiązaniowy łączący strony. Z dokonanych przez Sąd Rejonowy ustaleń wynikało, że powód wykonał roboty określone umową stron do dnia 06.05.2011r. (data sporządzenia odbioru końcowego), a pozwana zapłaciła powodowi wynagrodzenie w tej umowie określone w dniu 30.05.2011 r. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, że brak podstaw do zastosowania art. 357¹ k.c. po dniu 6.05.2011 r., albowiem judykatura w przypadku umowy o roboty budowlane, regulowanej art. 647 k.c., wskazuje, iż odbiór robót bez zastrzeżeń ma skutki stanu właściwego wykonania zobowiązania w stosunkach umownych między stronami takiej umowy. Zatem skoro na podstawie art. 357¹ k.c. można rozważać ukształtowanie przez Sąd na nowo treści stosunku zobowiązaniowego tylko w czasie jego trwania, to w przypadku umowy o roboty budowlane możliwość taka ustaje z dniem dokonania odbioru końcowego, co w ocenie Sądu Okręgowego oznaczało, iż po dniu 6.05.2011 r. powód utracił prawo skutecznego występowania z żądaniem opartym na normie art. 357¹ k.c., tym bardziej, że co najmniej od marca 2011 r. powodowi znane było stanowisko pozwanej sprzeciwiające się dokonaniu zapłaty wynagrodzenia wyższego, niż określone w umowie (uwzględniającego zmianę stawki podatku VAT od stycznia 2011 r. o 1%).

Sąd Okręgowy wskazał ponadto, że powództwo podlegało oddaleniu także z innych przyczyn. Sąd Rejonowy dokonał bowiem błędnej subsumcji w zakresie przewidzianych w art. 357¹ k.c. przesłanek *nadzwyczajnej zmiany stosunków nieprzewidywanej przez strony* oraz *rażącej straty*. Zdaniem Sądu Okręgowego powód mógł i powinien był przewidywać zmianę wysokości podatku VAT o 1%, gdyż do zmian w systemie podatkowym dochodzi w polskim systemie prawnym

z dużą częstotliwością. Tylko ustawa z dnia 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług od momentu jej ogłoszenia, była nowelizowana aż 35 razy. Tym bardziej taka zmianę powinien wziąć pod uwagę przedsiębiorca, który z założenia planuje swoją działalność długoterminowo. Dalej Sąd Okręgowy podkreślił, że w art. 357¹ k.c. ustawodawca wymaga ponadto zaistnienia zmiany nadzwyczajnej. Za zmianę w tym znaczeniu traktuje się zmianę stawek podatkowych, zasadniczą, poważną, na poziomie kilkunastu punktów procentowych, której zamiar wprowadzenia przez ustawodawcę nie mógł być znany w chwili zaciągania zobowiązania i nie mógł być on przewidywany. Podwyższenie stawki podatku VAT zaledwie o 1% (na przestrzeni kilku lat), nie zalicza się w ocenie Sadu Okręgowego do takich zmian. Jest to bowiem zmiana niewielka, która nie ma fundamentalnego znaczenia dla obowiązanego. Zmiana ta mieściła się w pojęciu „zwykłego ryzyka kontraktowego”, jakie wiąże się ze stałymi, normalnymi zmianami zachodzącymi w stosunkach społeczno - gospodarczych.

Sąd Okręgowy przyjmując, iż strata, o której mowa w art. 357¹ k.c. jest w istocie kwalifikowaną (poprzez znamię „rażącą”) formą straty z art. 361 § 2 k.c., uznał, że w niniejszej sprawie nie mogło być mowy o wypełnieniu tej przesłanki, albowiem powód nie tylko nie poniósł rażącej straty, ale w ogóle nie poniósł jakiegokolwiek straty, skoro – jak sam przyznał w swoich zeznaniach - zysk (dochód), jaki uzyskał w wyniku umowy z pozwaną wyniósł kwotę 150.000 zł netto. Zmniejszenie zysku powoda na skutek zmiany wysokości podatku VAT po zawarciu przez strony umowy, można jedynie rozpatrywać na gruncie utraconych korzyści, a tego rodzaju uszczerbek nie stanowił przesłanki zastosowania art. 357¹ k.c. Z tych wszystkich względów, w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że oddalił powództwo.

Powód złożył skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego, wnosząc o jego uchylenie w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Powód oparł skargę kasacyjną na podstawie naruszenia prawa materialnego, zarzucając naruszenie:

- 1) art. 354 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na błędnym przyjęciu przez Sąd Okręgowy, że wystarczającą podstawą do

uznania, że zobowiązanie stron wynikające z umowy nr 1/2010 z dnia 23.06.2010 r. na budowę oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją wygasło na skutek wykonania umowy zgodnie z jej literalnym brzmieniem, podczas gdy literalne brzmienie tej umowy pozwalało ustalić (wydedukować) wysokość netto wynagrodzenia powoda, które zostało mu przez pozwaną zapłacone w całości, a co za tym idzie zobowiązanie to nie wygasło oraz niewłaściwe zastosowanie art. 354 § 1 k.c., polegające na pominięciu przez Sąd Okręgowy ustawowych przesłanek oceny sposobu wykonania zobowiązania: celu społeczno - gospodarczego oraz zasad współżycia społecznego, które w niniejszej sprawie wskazują na to, że zobowiązanie stron nie wygasło i możliwa jest zmiana treści stosunku prawnego łączącego powoda i pozwaną w trybie art. 357¹ k.c.,

- 2) art. 357¹ k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na błędnym przyjęciu przez Sąd Okręgowy, że w rozpatrywanej sprawie nie została spełniona przesłanka ustawowa zastosowania art. 357¹ k.c. w postaci istnienia nadzwyczajnej zmiany stosunków, podczas gdy zmiana ustawodawstwa podatkowego zwiększająca z dniem 1.01.2011 r. stawkę podatku od towarów i usług (VAT) z 22% na 23%, w sytuacji gdy strony zawarły w dniu 23.06.2010 r. umowę nr 1/2010 na budowę oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją z planowanym zakończeniem robót w dniu 15.09.2010 r., była nadzwyczajną zmianą stosunków uzasadniającą zmianę treści stosunku prawnego łączącego strony w trybie art. 357¹ k.c.,
- 3) art. 357¹ k.c. przez błędną jego wykładnię polegającą na przyjęciu przez Sąd Okręgowy, że pojęcie i zakres straty w rozumieniu art. 357¹ k.c. jest tożsame z pojęciem i zakresem straty w rozumieniu art. 361 § 2 k.c., podczas gdy prawidłowa wykładnia pojęcia straty w rozumieniu art. 357¹ k.c. nakazuje przyjąć, że zakres pojęcia straty jest inny, autonomiczny w stosunku do zakresu pojęcia straty wskazanego w art. 361 § 2 k.c. i w rozumieniu art. 357¹ k.c. rażąca strata może polegać na bardzo znacznym spadku wartości świadczenia wzajemnego powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pomimo słuszności niektórych z zarzutów skargi kasacyjnej zaskarżony wyrok ostatecznie odpowiada prawu.

Zawarta w treści art. 357¹ k.c. klauzula *rebus sic stantibus* pozostaje w bezpośrednim związku z fundamentalną zasadą *pacta sunt servanta*. Przez większość przedstawicieli doktryny art. 357¹ k.c. jest traktowany jako wyjątek od tej zasady. Należy jednak zwrócić uwagę, że klauzula *rebus sic stantibus*, tak jak i inne instytucje umożliwiające modyfikację (np. art. 629, 632 § 2, 907 § 2 k.c.) lub rozwiązanie zobowiązania (np. art. 632 § 2, 913 k.c.) mają nie tylko wyjątkowy ale także nadzwyczajny charakter. W ten sposób w istocie zasada *pacta sunt servanta* ulega wzmocnieniu. O nadzwyczajnym charakterze klauzuli *rebus sic stantibus* świadczą sformułowania użyte do jej opisanie: „nadzwyczajna zmiana stosunków”, „nadmierna trudność” lub „rażąca strata przy spełnieniu świadczenia” oraz nieprzewidywalność tych okoliczności.

Ze względu na wskazaną przez powoda podstawę skargi kasacyjnej opartą na treści art. 354 k.c., przed rozważeniem, czy zostały spełnione wskazane przesłanki zastosowania art. 357¹ k.c. wymagało rozstrzygnięcia, czy w ustalonych okolicznościach sprawy doszło do wykonania przez pozwanego zobowiązania w rozumieniu art. 354 k.c.. Nie ma bowiem rozbieżności zarówno w orzecznictwie, jak i piśmiennictwie co do tego, że jeżeli umowa została w całości wykonana to jej modyfikacja na podstawie art. 357¹ k.c. nie jest możliwa (por. wyrok SN z dnia 9.04.2003 r., I CKN 255/01, niepubl. wyrok SN z dnia 21.04.2005 r., III CK 645/04 niepubl.). Z ustaleń faktycznych dokonanych w sprawie, na których oparł się Sąd Odwoławczy wynika, że powód jeszcze przed odbiorem inwestycji zwrócił się do pozwanej Gminy D. o podwyższenie umówionego wynagrodzenia ze względu na podwyższenie stawki podatku VAT na roboty budowlane. Poza tym trzeba uwzględnić, że zobowiązanie pozwanej Gminy jako inwestora polega na spełnieniu świadczenia pieniężnego. Kwestia oceny, czy i w jakich okolicznościach spełnienie świadczenia pieniężnego w nominalnej (albo nawet wyższej, bo np. częściowo zwaloryzowanej) wysokości stanowi wykonanie zobowiązania skutkujące wygaśnięciem zobowiązania, była przedmiotem kilku doniosłych wypowiedzi Sądu Najwyższego) w związku z waloryzacją opartą na treści art. 358¹ k.c., w których zostało wyrażone zapatrywanie, że zapłata przez dłużnika kwoty

nominalnej stanowi jedynie spełnienie świadczenia, co nie oznacza automatycznie wykonania zaciągniętego zobowiązania, gdyż do tego niezbędne jest zaspokojenie wierzyciela. Zapatrywanie to opiera się na przepisie art. 354 § 1 k.c. wymagającym, aby wykonanie zobowiązania było zgodne ze społeczno - gospodarczym celem zobowiązania oraz zasadami współzycia społecznego, a także - ewentualnie - z ustalonymi zwyczajami. Sąd Najwyższy z naciskiem podkreślał, że wyraźne oddzielenie aktu spełnienia świadczenia od zagadnienia wykonania zobowiązania zapobiega powstawaniu sytuacji, w których spełnienie przez dłużnika świadczenia w sposób formalny, zgodny z literą zobowiązania, nie zaspokajałoby uzasadnionego interesu wierzyciela. Tak może się dzieć między innymi w wypadku istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania uregulowanej szczegółowo w art. 358¹ k.c., jest bowiem jasne, że zapłata kwoty nominalnej nie prowadzi wówczas do zaspokojenia interesu wierzyciela (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 sierpnia 2001 r. II CKN 25/1999 niepubl., zob. też uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1992 r., III CZP 16/92, OSNCP 1992, nr 9, poz. 162; z dnia 3 kwietnia 1992 r., I PZP 19/92, OSNCP 1992, nr 9, poz. 166; z dnia 7 maja 1996 r., II CRN 52/96, Prok. i Pr. 1996, nr 9, poz. 42 oraz wyroki z dnia 28 września 1993 r., I CRN 74/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 162, z dnia 4 sierpnia 1994 r., I PRN 49/94, OSNAPUS 1994, nr 7, poz. 113, i). Sąd Najwyższy wyjaśnił również, że zapłata długu pieniężnego może być uznana za właściwy sposób wykonania zobowiązania jedynie wtedy, gdy wierzyciel przyjmuje świadczenie w kwocie nominalnej, bez zastrzeżenia, że żąda jego waloryzacji lub traktuje je jako świadczenie częściowe (zob. uzasadnienie wymienionej uchwały z dnia 7 maja 1996 r.).

Rozważając to samo zagadnienie na podstawie art. 632 § 2 k.c., traktowanego jako przepis szczególny wobec treści art. 357¹ k.c., w wyroku z dnia 29 marca 2012r. (sygn. akt I CSK 333/11, niepubl.) Sąd Najwyższy wskazał, że skutkiem wykonania zobowiązania jest wygaśnięcie całego stosunku zobowiązaniowego. Skutkiem spełnienia świadczenia jest natomiast tylko umorzenie wierzytelności i wygaśnięcie odpowiadającego jej długu i zwykle tylko zmiana treści stosunku zobowiązaniowego. Jeżeli świadczenie ma przy tym charakter pieniężny, wówczas spełnienie świadczenia jest czynnością prawną

dwustronną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2000 r. II CKN 340/00 niepubl.). Dodać też należy, że skuteczność zachowania osób prawnych oceniać trzeba przez pryzmat art. 38 k.c. Tak więc wierzyciel i dłużnik powinni złożyć oświadczenia woli, w jakim celu przyjmują świadczenie pieniężne i na zaspokojenie jakiego długu. Przy ocenie, czy miało miejsce świadczenie w ramach danego stosunku, znaczenie powinien mieć czynnik woli i istotny jest przy tym punkt widzenia wierzyciela. Świadczenie poza tym może być uznane za wykonane w sposób prawidłowy dopiero wówczas, gdy dłużnik zachował się zgodnie z treścią zobowiązania, a rezultatem tego było odniesienie przez wierzyciela korzyści czyniących zadość jego interesowi zasługującemu na ochronę. Według art. 354 § 1 k.c. wykonanie zobowiązania przez dłużnika powinno być zgodne zarówno z treścią zobowiązania, jak i ze społeczno-gospodarczym celem zobowiązania oraz z zasadami współżycia społecznego, a także ewentualnie ustalonymi zwyczajami. Zapobiega to sytuacjom, w których spełnienie przez dłużnika świadczenia w sposób formalnie zgodny z treścią zobowiązania nie zaspokajałoby uzasadnionego interesu wierzyciela. Zapłata, w warunkach z art. 632 § 2 k.c., wynagrodzenia w wysokości wynikającej z umowy, przy jednoznacznym stanowisku wykonawcy, że zapłatę tę, z podanych przyczyn, uważa za świadczenie częściowe, może być traktowana jako spełnienie świadczenia nie powodujące wygaśnięcia zobowiązania; zapłata taka nie prowadzi bowiem do zaspokojenia wykonawcy jako wierzyciela, gdyż narusza nie tylko ekwiwalentność świadczeń (wykonanie dzieła za umówione wynagrodzenie), ale nadto doprowadza wykonawcę do rażącej straty. Jeżeli zatem wierzyciel, przyjmując zapłatę, oświadcza, że nie uważa jej za całość należnego mu świadczenia, to nie ma podstaw do przyjęcia, że doszło do wykonania, a zatem i wygaśnięcia zobowiązania (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1992 r. I PZP 19/92 OSNC 1992/9/166).

Biorąc pod uwagę wszystkie wskazane wypowiedzi, należy przyznać rację skarżącemu, że Sąd drugiej instancji nie uwzględnił zachowania powoda, który przed odbiorem końcowym zwracał się do inwestora o podwyższenie wynagrodzenia i ostatecznie wystawił faktury na kwotę wynagrodzenia uwzględniającą podwyższony podatek VAT. Takie zachowanie i wypłata

wynagrodzenia przez pozwaną Gminę w wysokości ustalonej w umowie usprawiedliwiało zastosowanie w sprawie art. 357¹ k.c.

Według art. 357¹ k.c. modyfikacja umownego zobowiązania jest dopuszczalna o ile:

- 1) doszło do nadzwyczajnej zmiany stosunków,
- 2) zmiana ta niesie za sobą nadmierną trudność w spełnieniu świadczenia lub grozi jednej ze stron rażąco strata,
- 3) strony nie przewidywały opisanych w pkt 2 ustawowych następstw nadzwyczajnej zmiany stosunków.

Przepis ten stanowi zmienioną wersję dawnego art. 269 kodeksu zobowiązań, który wyliczał przykładowo zdarzenia objęte pojęciem „nadzwyczajnych wypadków”. Zaliczano do nich między innymi wojnę, zarazę, klęski żywiołowe. Pojęcia „nadzwyczajnych wypadków” z art. 269 k.z. oraz „nadzwyczajnej zmiany stosunków” z art. 357¹ k.c. pokrywają się. W obu tych regulacjach, poza przykładowym wyliczeniem w art. 269 k.z. brak jest bliższego określenia zakresu obu tych pojęć. Dlatego ocena, czy określone okoliczności przez ich wpływ na zobowiązanie umowne mogą być zakwalifikowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków, należy każdorazowo do sądu orzekającego. Korzystając z dorobku dotychczasowego orzecznictwa i literatury można wskazać, że hipotezą art. 357¹ k.c. objęte są tylko zdarzenia nadzwyczajne o charakterze powszechnym, niezależne od woli stron, wykraczające poza typowe ryzyko gospodarcze. Już na gruncie kodeksu zobowiązań w judykaturze w ramach stosowania klauzuli *rebus sic stantibus* jako nadzwyczajne wypadki kwalifikowano akty prawne mające wpływ na sytuację stron. To stanowisko jest i obecnie do zaakceptowania albowiem zmiana stanu prawnego, jako zdarzenie zewnętrzne, niezależne - od najczęściej - rozbieżnej woli stron, kiedy jest niemożliwa do przewidzenia przez nie w chwili zawarcia umowy co do zakresu i kształtu przyjętych zmian, jeżeli wpływa istotnie na sytuację nie tylko dłużnika ale i wierzyciela, powinna być traktowana jako nadzwyczajna zmiana stosunków w rozumieniu art. 357¹ k.c. W te ramy wpisuje się także zmiana stawek podatkowych ale musi ona mieć zasadniczy i zaskakujący charakter (por. akceptujące ten pogląd wyroki Sądu

Najwyższego z dnia 6 grudnia 2006 IV CSK 290/06 niepubl., 14 września 2005 r. III CSK 43/05 niepubl., z dnia 9 czerwca 2005 r. III CK 674/04 nie publ.; z dnia 16 maja 2007, III CSK 452/06 niepubl., wyrok z dnia 20 lipca 2007, I CK 3/07, niepubl.; z dnia 17 stycznia 2008 r., III CSK 202/07a także uchwałę z dnia 21 lipca 2006 r. III CZP 54/06 OSNC 2007, z. 5, poz. 66). Dlatego słusznie Sąd drugiej instancji przyjął, że niewielkie podwyższenie o 1% stawki podatku VAT na roboty budowlane wynoszącego poprzednio 22% nie może być uznane za nadzwyczajną, wyjątkową, normalnie nie spotykaną zmianę stosunków, zwłaszcza jeśli dodatkowo uwzględni się dotychczasowe wielokrotne nowelizacje ustawy regulującej podatek od towarów i usług. Zmiana w tym zakresie i w tej wysokości mieści się w granicach ryzyka kontraktowego obejmującego zmiany społeczne, z którymi strony umowy rezygnujące z klauzul waloryzacyjnych muszą się liczyć, które strony powinny przewidzieć. Jak słusznie podnosi się w literaturze, nieprzewidywalność odnosi się nie do samego wystąpienia w przyszłości nadzwyczajnej zmiany stosunków ale do skutków jakie te zmiany niosą za sobą dla strony umowy.

Według kolejnego wymagania zawartego w art. 357¹ k.c. skutki nadzwyczajnej zmiany stosunków muszą ponadto być tego rodzaju, że spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażącą stratą. Słusznie zarzuca się w skardze kasacyjnej, że Sąd drugiej instancji pojęcie „rażącej straty” z art. 357¹ k.c. zawęził do pojęcia straty w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. Jak podnosi się w piśmiennictwie, użyte w art. 357¹ k.c. określenie „rażąca strata” ma autonomiczny charakter i nie może być interpretowane w oderwaniu od istoty i celu konkretnego zobowiązania. O rażącej stracie decyduje nie samo porównanie aktualnej wartości świadczeń, ale całokształt skutków wykonania zobowiązania dla majątku strony, przy uwzględnieniu celu zobowiązania i tego, jakich korzyści z jego wykonania strona mogła się spodziewać. Błąd Sądu drugiej instancji w tych samych okolicznościach faktycznych nie zmienia jednak zasadniczej oceny zgłoszonego roszczenia albowiem także przy prawidłowej wykładni art. 357¹ k.c. nie ma podstaw do przyjęcia, iż konsekwencje zmian podatkowych, na które powołuje się powód w związku ze spełnieniem przez niego świadczenia w postaci budowy oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją w G. i M. na podstawie umowy zawartej z pozwaną Gmina D., zagroziły mu rażącą stratą.

Poza tym co zostało już podniesione w pisemnych motywach wyroku Sądu drugiej instancji, trzeba też uwzględnić, iż powód znaczną część swego zobowiązania wykonał w okresie przed podwyższeniem podstawowej stawki podatku VAT, dokonanej ustawą z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją ustawy budżetowej (Dz. Nr 238, poz. 1578 - art. 19 pkt 5 tej ustawy).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił apelację powoda rozstrzygając o kosztach postępowania na podstawie art. 98, 99 w związku z art. 391 § 1, 398²¹ k.p.c.